

ISSN 2077-1827

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Збірник наукових праць

№ 5 (85) 2017

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний вищий навчальний заклад

“Донбаський державний педагогічний університет”

**ГУМАНІЗАЦІЯ
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ**

Збірник наукових праць

**Виходить 6 разів на рік
Заснований у вересні 1996 р.**

№ 5 (85) 2017

За загальною редакцією проф. В. І. СИПЧЕНКА

**Харків
ТОВ «Видавництво НТМТ»
2017**

Засновник, редакція –
Державний вищий навчальний заклад
“Донбаський державний педагогічний університет” (ДДПУ)

Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 21279-11079ПР, видано 26.03.2015 р.
Державною реєстраційною службою України

Затверджено Рішенням Атестаційної колегії
Міністерства освіти і науки України від 30.06.2015 р.
як наукове фахове видання із педагогічних наук

Збірник наукових праць містить результати дисертацій аспірантів, здобувачів, які вивчають проблеми розвитку сучасної освіти та науково-педагогічної думки в теоретичному, історичному та практичному аспекті; у виданні висвітлено наукові здобутки, практичні рекомендації учених, які працюють у науково-дослідних установах і вищих навчальних закладах національної системи освіти та зарубіжжя; представлено дослідження із проблем вищої школи, інтеграції України до європейського та світового освітнього простору.

The collection of scientific papers contains the results of the theses of the postgraduates, researchers who study the problems of modern education and scientific-pedagogical ideas in the theoretical, historical and practical aspect; in the publication there are covered the scientific achievements and practical recommendations of the scientists working at research institutions and universities of the national education system and abroad; it is presented the research on the problems of higher school, Ukraine's integration into the European and global educational space.

Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

Друкується за рішенням Вченої ради
ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”
(протокол № 5 від 21.12.2017 р.)

Адреса редакції:
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
вул. генерала Батюка, 19,
м. Слов'янськ, Донецької області, Україна, 84116.
Тел.: + 380509898962 (в робочі дні та години).
E-mail: kaf.phsdsdu@gmail.com.

Редакційна колегія:

- Сипченко В.І.** – завідувач кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор);
- Кузьміна О.В.** – завідувач кафедри педагогіки ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор (заступник відповідального редактора);
- Омельченко С.О.** – ректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Євтух М.Б.** – дійсний член НАПН України, академік-секретар відділення вищої освіти, доктор педагогічних наук, професор; почесний професор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;
- Пономарьова Г.Ф.** – ректор Харківської гуманітарно-педагогічної академії, доктор педагогічних наук, професор;
- Набока О.Г.** – перший проректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Курінна С.М.** – завідувач кафедри дошкільної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Дмітрієва І.В.** – завідувач кафедри технологій корекційної та інклюзивної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» доктор педагогічних наук, професор;
- Коношенко С.В.** – декан педагогічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, доцент;
- Мамічева О.В.** – декан факультету спеціальної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор психологічних наук, професор;
- Біличенко О.Л.** – завідувач кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор наук із соціальних комунікацій, професор;
- Панасенко Е.А.** – завідувач кафедри практичної психології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Гаврілова Л.Г.** – завідувач кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Стешенко В.В.** – завідувач кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Бондаренко В.І.** – завідувач кафедри загальнотехнічних дисциплін, промислових технологій та безпеки життєдіяльності ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, доцент.

ВИЩА ШКОЛА

УДК 371.035

БОРИСОВ Вячеслав

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи КВНЗ «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради

вул. Наукове містечко, 59 (о. Хортиця), м. Запоріжжя, 69017

E-mail: borysow13@gmail.com

БОРИСОВА Світлана

кандидат педагогічних наук, доцент, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: borisova@gmail.com

ТОРУБАРА Олексій

доктор педагогічних наук, професор, Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

вулиця Гетьмана Полуботка, 70, Чернігів, Чернігівська область, 14000

E-mail: torubara@gmail.com

СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧИТЕЛЯ

Анотація. Під обов'язком розуміють певну необхідну поведінку суб'єкта носіїв систем принципів, конкретного переліку дій, доручень, за невиконання яких передбачена відповідальність. Учитель виконує обов'язок здебільшого під впливом різних чинників: держави, закону, трудового колективу, громадськості, а також під впливом власних внутрішніх переконань. У цьому зв'язку можна виділити такі види обов'язку, що певним чином стосуються професійної педагогічної діяльності: національний, суспільний, державний, громадський, моральний, духовний, професійний, функціональний.

Так, під національним обов'язком розуміється необхідність і готовність учителя охороняти та захищати принципи буття української нації у процесі професійної педагогічної діяльності.

Суспільний обов'язок - це необхідність і готовність учителя обстоювати суспільні інтереси в ім'я нормальної життєдіяльності громадян.

Державний обов'язок - це необхідність та готовність учителів охороняти та захищати інтереси держави у своїй професійній педагогічній діяльності.

Громадський обов'язок передбачає певні необхідні дії, покладені на учителя як члена відповідної громадської організації.

Моральний обов'язок учителя передбачає впровадження у практику освітньої діяльності певних моральних вимог.

Духовним обов'язком учителя можна вважати необхідність постійного вдосконалення професійної підготовки, формування усталених гуманістично-ціннісних орієнтацій, культури, що сприяє адекватному виконанню завдань професійної педагогічної діяльності.

У статті висвітлюється проблема професійної відповідальності у виконанні професійного обов'язку вчителя. Для успішної професійної педагогічної діяльності сучасний вчитель має підтримувати належний рівень довіри і реагувати на зовнішні виклики. Готовність учителя до оперативного реагування на виклики сучасності може здатний забезпечити професійно-особистісний саморозвиток учителя. Обґрунтовується професійна відповідальність учителя як вищий рівень особистісної відповідальності, усвідомленої та прийнятої добровільно, яка спрямовує вчителя на відповідальне виконання професійного обов'язку.

Ключові слова: учитель, професійно-особистісний саморозвиток, професійний обов'язок, професійна відповідальність, освітня діяльність.

Постановка проблеми. Особливістю полікультурного соціокультурного простору в сучасних умовах є розвиток інформаційних технологій, соціальних комунікацій і соціальних мереж. Ці технологічні тенденції дозволили генерувати, транслювати и тиражувати інформацію про цінності, традиції, ритуали різних національних і етнічних культур.

Потужні зміни в системі освіти України зумовили тенденцію до зміни парадигми освітнього процесу, необхідність якої теоретично обґрунтовано в державних постановах і документах. Основні положення Національної доктрини розвитку освіти України в ХХІ столітті обумовлюють доцільність створення умов для особистісного розвитку, творчої самореалізації та професійного саморозвитку кожного громадянина України, здатного до постійного пошуку нестандартних способів вирішення будь-якого виробничого завдання.

«Педагогічна етика не лише виробляє сукупність обов'язків і принципів, якими керується педагог у своїй професійній діяльності, а й визначає мету, сутність та методи їх здійснення. це сфера «внутрішньої моралі», що впливає з характеру і специфіки педагогічної діяльності, адже люди, які професійно займаються розумовою працею, внутрішньо зорієнтовані на дотримання моральних норм» [1, с.6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному світі відбувається становлення нової парадигми освіти, основою якої є визнання пріоритетним розвиток і творчу самореалізацію особистості у глобалізованому світі. Відомий новатор та лідер в сфері освіти М. Фуллан вважає, що у XXI сторіччі переважатимуть ті організації та спільноти, що ґрунтуються на неперервному навчанні та неперервному викладанні [2].

Звертаючи увагу на актуальність досвіду професійної самоосвіти та самовиховання, О. Кучерявий визначає загальний зміст сучасної вищої фахової освіти «як цілісну сукупність взаємопов'язаних елементів: знання цінностей професійної, національної й загальнолюдської культури на особистісному рівні; само цінні професійні уміння та навички (способи фахової діяльності); досвід творчої, культурно творчої діяльності та науково-дослідної роботи; досвід емоційно-вольового ставлення до духовних, професійних, національних і загальнолюдських цінностей та світу в цілому; досвід і загального саморозвитку. О. Кучерявим експериментально доведена залежність між рівнями активності студентів у професійному самовихованні й рівнями їх інтегральної готовності до педагогічної діяльності [3, 12–13].

Різні аспекти професійного саморозвитку, професійно-особистісного самовдосконалення досліджуються українськими та зарубіжними вченими: аналіз процесів оновлення професійної освіти представлено у дослідженнях Г. Артемчука, С. Гончаренка, В. Кременя, А. Маркової, В. Поповича, Д. Чернілевського, А. Шаповалова та ін.; положення філософії розвитку й професійної освіти досліджують В. Віндельбанд, В. Кремень, С. Кримський, А. Печчеї, С. Франк; питання професійного саморозвитку педагога досліджують І. Дереза, Л. Коробка, В. Вітюк, Ю. Рева; теорія організації навчального процесу у вищій школі представлена у працях В. Андрущенко, А. Вербицького, Л. Пуховської, Н. Чибісової та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – обґрунтування професійної відповідальності учителя як вищого рівня особистісної відповідальності, усвідомленої та прийнятої добровільно, яка спрямовує вчителя на відповідальне виконання професійного обов'язку.

Виклад основного матеріалу. Сучасна освіта, якщо її розглядати як відкриту нелінійну систему-процес, що постійно перебуває в динаміці, має готувати до життя особистість, яка житиме у світі багатоманітних зв'язків, здатна розцінювати діалог як природну складову свого життя, усвідомлювати, що світ поліфонічний, а культури, які складають світову культуру, є рівноцінними за їхньою участю у створенні світової культурної мозаїки. Проблема усвідомленого саморозвитку особистості є об'єктом філософської рефлексії Л. Буєвої, Г. Глезермана, Л. Ігнатовського, С. Ковальова, Л. Сохань, О. Степанченка, В. Лозового та ін. Зокрема у

дисертації Е. Коваленка обґрунтовано, що саморозвиток – одна із форм руху матерії, що реалізується в активності суб'єкта, яка націлена на розв'язання внутрішніх протиріч його існування в довколишньому світі (природному і соціальному середовищі). Саморозвитку будь-якої системи передують, як первинна стадія, розвиток, спричинений перш за все зовнішніми детермінантами. На індивідуальному рівні саморозвиток здійснюється у двох формах: неусвідомлених, стихійних (імітація, стихійна адаптація, гра), коли індивід не ставить за мету змінити себе власними зусиллями, та усвідомлених (самовиховання, самоосвіта, самостворення, самовдосконалення), де особистість виступає одночасно як суб'єктом цілеспрямованої діяльності, так і об'єктом, який необхідно змінити за допомогою цієї діяльності [4].

Належне і необхідне у виконанні обов'язку виражені в категоричному імперативі І. Канта. У вчинках особистості він розрізняв почуття обов'язку і свідомість обов'язку. У будь-якій професійній практичній діяльності найбільш важкими є завдання прийняття рішення, для яких відсутні заздалегідь підготовлені способи дій, загальні правила поведінки. При розв'язанні таких завдань доводиться діяти на власний розсуд. Прийняття рішення це завжди вибір, що характеризується мірою відповідальності. Вибір існує в межах будь-якого «комплексу» потреб та обмежених ресурсів і наявних вимог. Коли змінюється характер вимог чи обмежень, змінюються і можливості вибору. До таких завдань зараховують: розподіл ресурсів, вибір керівника, місця роботи і т.ін. Завдання такої категорії позначають по-різному. Так, Г.Балл зараховує їх до групи проблемних [5], Г.Саймон (H.Simon) і А. Ньюелл (A. Newell) оцінюють їх формально як слабо структуровані [6], Ю.Козелецький характеризує їх як «відкриті» [7]. Зазначимо, що не зважаючи на відмінності термінології, всі ці автори погоджуються з тим, що це завдання без чіткого визначення мети, граничних обмежень, де число невідомих домінує над числом відомих, де функції не мають кількісного виразу і відсутній алгоритм розв'язання.

З огляду на високу невизначеність цієї категорії завдань, у кібернетиці і в теорії систем наявні спроби розробити теорії пошуку кращих варіантів їх розв'язання [8]. Усі теорії об'єднано загальним прагненням виявити як можна більше факторів і залежностей, що обумовлюють прийняття рішення, і все це врахувати у математичній моделі. Але також факторів чимало і зв'язки між ними є доволі складними, а отже моделі стають громіздкими, а їх практична реалізація вимагає складної техніки і значних витрат праці і часу. Але це, безумовно, ускладнює широке використання таких моделей.

До того ж такі моделі мають суттєвий недолік: вони досить часто не забезпечують очікуваний ефект – вказують на ті рішення, які для відповідальної особи, яка приймає рішення, виявляються не найкращими. Це тому, що вони переважно розраховані на об'єктивно кращі рішення. Але такі рішення можуть не співпадати з рішеннями, які для конкретної особи з певною мірою відповідальності є суб'єктивно більш привабливими. Щоб позбавитися цього недоліку, стали розробляти моделі прийняття рішення, в яких враховуються індивідуальні особливості їх користувача (його ціннісні критерії, уподобання), що спричинило ускладнення таких моделей. В цих моделях особа, яка приймає рішення з її якостями ставала частиною аналітичної процедури прийняття рішення.

Але і цей, здавалось би, дуже важливий крок в удосконаленні моделей прийняття рішень (їх олюднення), теж не знімав зазначених суперечностей. І головна особливість в тому, що такі моделі, що враховують індивідуальну спрямованість і міру відповідальності особи, яка приймає рішення, продовжують діяти виключно за законами формальної логіки. В той же час, як особа, яка приймає рішення як і більшість людей досить часто діє нетранзитивно, всупереч законам формальної логіки. Зазначимо, що такі порушення законів формальної логіки і «Здорового глузду» відбуваються не випадково, або помилково. Вони виникають тому, що при прийнятті рішення, люди керуються не тільки власними висновками, що подеколи ґрунтуються на законах формальної логіки, але і іншими досить сильними збудниками-їх несвідомими прагненнями. А цей другий важливий чинник у зазначених моделях не враховується, бо за існуючих підходів, відсутні можливості його чітко визначити. Існуючі теорії і моделі прийняття рішення не дозволяють з достатньою чіткістю зазначати найбільш привабливі для конкретної особистості варіанти розв'язань. Ця умова і спонукала нас шукати принципово інші підходи до побудови моделей прийняття рішення із врахуванням рівня відповідальності. Бо моделі, що побудовані виключно згідно когнітивного принципу, виявилися неспроможними повністю розв'язати поставлене перед ними завдання. Ми пішли шляхом розробки моделей, що враховують емоційне ставлення особи, яка приймає рішення до можливих варіантів розв'язання проблеми, що виникла у неї.

На думку І. Канта, дія є моральною лише тоді, коли вона збуджується тільки однією лише повагою до морального закону. При чому, як зазначає Л. Лопатін: «...такое уважение вовсе не есть рабское подчинение закону: он не навязан нам извне, мы его сами себе поставили, мы в нем повинуемся только собственной разумной воле, - автономия (самозаконность) основной признак подлинной нравственности» [9, с. 477].

І. Кант розрізняє обов'язок стосовно самого себе і обов'язок стосовно інших людей. Він не визнає обов'язків перед “нижчими” та “вищими” істотами. Те, чого кожен неминуче сам собі бажає, теж не може бути моральним обов'язком, оскільки обов'язок являє собою примус до мети, що не була сприйнята з охотою.

Пояснюючи суперечність між «Я» зобов'язуючого і «Я» зобов'язаного в одному суб'єкті, І. Кант розглядає людину у двоякій якості: по-перше, як істоту, обдаровану почуттями (феномен), по-друге, також істоту, обдаровану розумом і яка має волю (ноумен), що виявляється через вплив розуму на волю. Людина як природна істота не може брати на себе яких-небудь зобов'язань, але та сама людина, узята як особистість, має внутрішню волю і здатна брати на себе зобов'язання по відношенню до самої себе і до людства у своїй особі.

Обов'язки людини перед собою кенігсберзький мислитель поділяє на обмежуючі (негативні обов'язки) і розширювальні (позитивні обов'язки). Негативні обов'язки забороняють людині діяти проти своєї «природи», мають на меті її самозбереження; позитивні обов'язки пропонують людині зробити своєю метою той або інший предмет її воління, вони спрямовані на самовдосконалення людини. «Первый принцип долга перед самим собою содержится в изречении: «Живи сообразно природе»... т. е. сохраняй совершенство своей природы; второй же - в положении: «Делай себя более совершенным, чем создала тебя природа» [10, с. 461]. Може бути і суб'єктивний розподіл обов'язків людини стосовно самої себе, відповідно до якого людина, тобто суб'єкт обов'язку, розглядає себе як тварину або моральну істоту.

Перший обов'язок людини перед самою собою як тваринною істотою, за І.Кантом, - самозбереження себе в природі; людина повинна протистояти таким вадам як самогубство, протиприродні способи задоволення статевого почуття, обжерливість, пияцтво. Людина також зобов'язана розвивати свою природну досконалість, удосконалювати свої природні сили (духовні, душевні і тілесні) як засіб для досягнення можливих цілей. На думку філософа, науки і мистецтва, що сприяють розвитку природних сил, людина може вибирати сама згідно зі своїми нахилами, але прагнення до фізичної досконалості є обов'язком кожної розумної істоти. Обов'язок людини перед самою собою як моральною істотою, на думку І. Канта, полягає у відповідності між максимами волі людини і її гідністю. Людина має бути внутрішньо вільною, чинити відповідно до моральних принципів, не піддаватися порокам неправди, раболопству і т. ін.

Головними обов'язками людини стосовно інших І. Кант називає любов до ближнього і повагу. Він вважає, що саме ці якості регулюють

взаємини людей у моральному світі: принцип взаємної любові вчить людей постійно зближатися між собою, а принцип поваги - триматися на дистанції один від одного. При досягненні рівноваги між цими принципами виникає дружба. Причому під любов'ю і повагою філософ має на увазі не просто почуття, а максими, що регулюють вчинки людей стосовно себе та інших. «Долг любви к ближнему...: это долг делать цели других (если только эти цели не безнравственны) моими; долг уважения к моему ближнему содержится в максиме не возводит людей до степени простого средства для [достижения] моих целей (не требовать от другого человека, чтобы он унизил себя, став рабом моей цели)» [10, с. 495].

Повага до інших ґрунтується на визнанні гідності в іншій людині і протистояння таким недолікам як пихатість, лихослів'я, знущання, а проявом любові до ближнього стануть благодійність, подяка, участь. Отже, кожна людина, за І. Кантом, повинна виконувати обов'язок, покладений на неї моральним законом, вдосконалюючи в той же час свої фізичні здібності.

Професійний обов'язок учителя – це його потреба та готовність працювати в освітніх закладах (об'єктивний аспект), глибоке усвідомлення необхідності професійних дій (суб'єктивний аспект).

Функціональний обов'язок учителя – це потреба виконання ним постійного конкретного завдання (функції), яке визначається з часу призначення на посаду.

Звичайно, існують й інші види обов'язку учителя, зумовлені його соціальним призначенням у суспільстві.

За практичною значущістю перелічені вище обов'язки учителя умовно можна згрупувати в такий спосіб:

- група обов'язків соціально-державного характеру (національний, суспільний, державний, громадський);
- група обов'язків професійного характеру (професійний, функціональний);
- група обов'язків духовно-морального характеру (духовний, моральний, особистий).

Перша група обіймає обов'язки, виконання яких вимагає від учителя держава. Вони є обов'язковими і гарантуються чи забезпечуються державою. Наприклад, виконання національного і суспільного обов'язків вимагає від учителя захисту нації і суспільства, збереження набутих культурних цінностей народу, національного духу права тощо. Проте національний обов'язок може зазнавати переслідування з боку держави, наприклад, у час панування тоталітарного режиму. Можливі випадки, коли держава зобов'язує діяти всупереч інтересам народу. Часто на діяльності учителя позначається імператив громадського обов'язку.

Друга група обов'язків учителя відповідає специфіці його професійної діяльності.

На підґрунті третьої групи обов'язків у вчителя формується особистісно-емоційне сприйняття обов'язку і усвідомлення відповідальності.

З огляду на зазначене слушним видається розгляд таких ключових понять як професійний обов'язок учителя. Ми вважаємо, що професійний обов'язок не лише має моральне підґрунтя, а й наділений правовими властивостями. Останні доповнюються та деталізуються моральними уявленнями про належну поведінку, а правові гарантії їх здійснення знаходять віддзеркалення у моральній свідомості особи.

Аналіз професійного обов'язку свідчить, що поєднання правового та морального у його змісті відбувається за принципом морального обґрунтування нормативних приписів. Отже, правовий аспект професійного обов'язку повинен ґрунтуватися на моральних засадах суспільного життя, відображати їх особливості у своїй структурі. Значний вплив на професійний обов'язок справляє й обов'язок суспільний, який є уніфікованим і універсальним щодо будь-якої діяльності. Суспільний обов'язок не має будь-якого професійного забарвлення, він обумовлений нормами моралі, що існують у певному суспільстві та не залежить від будь-яких корпоративних норм.

Висновки. Професійна відповідальність учителя – вищий рівень особистісної відповідальності, усвідомленої та прийнятої добровільно, яка спрямовує вчителя на відповідальне виконання професійного обов'язку.

Зміст професійного обов'язку не є сталою величиною, він може постійно змінюватися. Причини цього явища криються у вимогливості особи до самої себе, соціальному статусі, характері суспільних відносин. Залучення майбутнього учителя в освітньо-професійну діяльність за інтересами, відповідно до його життєвих ціннісних орієнтацій у освітньому просторі допомагає стати йому особистістю. Творчий розвиток особистості як мета вищої професійної педагогічної освіти передбачає удосконалення естетичного пізнання світу. Цим зумовлено виникнення нових напрямів у вищій педагогічній освіті, що передбачає загальне естетичне становлення особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Рик С. Педагогічна етика: пошуки нової парадигми / С. Рик // [Рідна школа](#). - 2010. - № 12. - С. 6-12.
2. Фуллан М. Сила змін: Вимірювання глибини освітніх реформ / пер. с англ. Львів: Літопис, 2000. 269 с.

3. Кучерявий О. Г. Професійне самовиховання у вищій школі / О. Г. Кучерявий — К.: «Освіта України», 2010. — 199 с.
4. Коваленко Е.А. Ціннісна природа усвідомленого саморозвитку особистості: соціально-філософський аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03 „Соціальна філософія та філософія історії” / Коваленко Е.А. – Харків, 2005. –20 с.
5. Балл Г.А. О психологическом содержании понятия «задача»// Вопр. Психологи.1970.№6.- С.75-85.
6. Simon H., Newell A. Henristec problem solving: the next advance in operations research //Oper. Res.1958.
7. Козелецкий Ю. Психологическая теория решений. М.. 1979;
8. Сорока К.О. Основи теорії систем і системного аналізу: Навч. посібник/ К.О.Сорока. - 2-ге вид. перероб. та випр. - Х.: Тимченко, 2005.-288с.; Вилюнас В.К. Психология эмоциональных явлений. М., 1976.
9. Кант И. «Трактаты и статьи» (1784-1796). В 4 т. на немецком и русском языках. - М.: «Ками», 1993. - Т. 1. - 586 с.
10. Кант И. Метафизика нравов в двух частях. В 8 т. / пер. с нем. - М.: Наука, 1994. - Т. 6. - 712 с.

Стаття надійшла до редакції 17.11.2017.

БОРИСОВ Вячеслав

доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры социальной работы, Хортицкая национальная учебно-реабилитационная академия

ул. Научный городок, 59 (о. Хортица), г. Запорожье, 69017

E-mail: borysow13@gmail.com

БОРИСОВА Светлана

кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры педагогики и методики технологической и профессиональной подготовки, Донбасский государственный педагогический университет

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: borisova@gmail.com

ТОРУБАРА Алексей

доктор педагогических наук, профессор, Национальный университет «Черниговский коллегіум» имени Т.Г.Шевченко

улица Гетьмана Полуботка, 70, Чернигов, Черниговская область, 14000

E-mail: torubara@gmail.com

**СУЩНОСТЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ
УЧИТЕЛЯ**

Резюме. В статье освещается проблема профессиональной ответственности в выполнении профессионального долга учителя. Для успешной профессиональной педагогической деятельности современный учитель должен поддерживать надлежащий уровень доверия и реагировать на внешние вызовы. Готовность учителя к оперативному реагированию на вызовы современности может обеспечить профессионально-личностное саморазвитие учителя. Обосновывается профессиональная ответственность учителя как высокий уровень личностной ответственности, осознанной и принятой добровольно, которая направляет учителя на ответственное выполнение профессионального долга.

Ключевые слова: учитель, профессионально-личностный саморазвитие, профессиональный долг, профессиональная ответственность, образовательная деятельность.

BORYSOV Viacheslav

Doctor in Pedagogy, Professor, Professor of the Department of Social Work Khortytsia National Academy

Naukove Mistechko Str. (Khortytsia Island), 59, Zaporizhzhia, 69017

E-mail: borysow13@gmail.com

BORYSOVA Svitlana,

PhD in Pedsagogy, Associate Professor, Donbass State Pedagogical University

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, 84116, Ukraine

E-mail: borisova@gmail.com

TORUBARA Oleksii

Doctor in Pedagogy, Professor, National University T.H. Shevchenko “Chernihiv Collegium”

Hetman Polubotka street, 70, Chernihiv, Chernigov region, 14000

E-mail: torubara@gmail.com

THE ESSENCE OF PROFESSIONAL RESPONSIBILITY OF THE TEACHER

Abstract. The article covers the problem of proper and necessary teacher's professional duties. For a successful professional pedagogical activity, a modern teacher must maintain an appropriate level of confidence and respond to external challenges. The readiness of the teacher to promptly respond to the challenges of our time can be able to provide professional and personal self-development of the teacher. Under the obligation understand certain necessary behavior of the subject of carriers of systems of principles, a specific list of actions, orders, for failure to provide for liability. The teacher performs his duties mainly under the influence of various factors - the state, the law, the labor collective, the public, and also under the influence of their own internal beliefs. In this regard, one can distinguish the following types of duties, which in a

---

certain way relate to professional pedagogical activities: national, social, state, social, moral, spiritual, professional, functional.

Thus, the national duty is understood as the need and readiness of the teacher to protect and protect the principles of the existence of the Ukrainian nation in the process of professional pedagogical activity. Social duty is the need and willingness of the teacher to defend public interests in the name of the normal life of citizens. State duty is the need and readiness of teachers to protect and protect the interests of the state in their professional pedagogical activity. Public duty involves certain necessary actions committed by a teacher as a member of a relevant public organization. The moral duty of the teacher involves the introduction into the practice of educational activities of certain moral requirements. The spiritual duty of the teacher can be considered the need for continuous improvement of professional training, the formation of established humanistic-value orientations, culture, which contributes to the proper implementation of the tasks of professional pedagogical activity. The professional duty of the teacher is his need and readiness to work in educational institutions (objective aspect), a deep awareness of the need for professional action (the subjective aspect).

The first group holds the duties required by the state of the teacher. They are mandatory and are guaranteed or provided by the state. For example, the fulfillment of national and social duties requires a teacher to protect the nation and society, preserving the acquired cultural values of the people, the national spirit of law, etc. However, the national duty may be subject to persecution by the state, for example, during the reign of the totalitarian regime. There may be cases where the state is obliged to act contrary to the interests of the people. Often on the activities of the teacher implies the imperative of public duty.

The second group of teachers' duties corresponds to the specifics of his professional activities.

On the basis of the third group of duties in the teacher formed person-emotional perception of duty and awareness of responsibility.

The necessity of professional and personal self-development of a teacher and the expediency of his perception of a person who has a certain responsibility for the consequences of professional activity is highlighted.

Key words: teacher, professional-personal self-development, professional duty, educational activity.

REFERENCES

1. Rick S. Pedagogical Ethics: Finding a New Paradigm / S. Rick // Native School. - 2010. - No. 12. - P. 6-12.
2. Fullan M. The Power of Change: Measuring the Depth of Educational Reforms / Per. from english Lviv: Chronicles, 2000. 269 p.

3. Kucheryavyy O.G. Professional self-education in high school / O.G. Kucheryavyy - К. : "Education of Ukraine", 2010. - 199 p.
4. Kovalenko E.A. Valuable nature of conscious self-development of the individual: socio-philosophical analysis: author. dis for obtaining sciences. Degree Candidate Philosophy Sciences: special 09.00.03 "Social Philosophy and Philosophy of History" / Kovalenko E.A. - Kharkiv, 2005. -20 p.
5. Ball GA On the psychological content of the notion "task" // Vopr. Psychologists.1970.№6.- С.75-85.
5. Simon H., Newell A. Henristec problem solving: the next advance in operations research //Oper. Res.1958.
6. Kozeletsky Yu. Psychological theory of solutions. М. .. 1979; Kozeletsky Yu. The man is multidimensional (psychological essay) .- К. : Lybid, 1991.-288p.
7. Soroka KO Fundamentals of Systems Theory and System Analysis: Teaching. manual / KO.Soroka-2-th kind. processing And that's the ... – X. : Timchenko, 2005 -288с. ; Vilyunas V.K. Psychology is a mental phenomena. Moscow, 1976.
8. Kant I. "Treatises and Articles" (1784-1796). 4 tons in German and Russian. - Moscow: "Kam", 1993. - Т. 1. - 586 p.
9. Kant I. Metaphysics of morals in two parts. 8 tones per. with him - М. : Nauka, 1994. - Т. 6. - 712 p.

(переклад зроблено особисто авторами статті)

УДК 378.147

ГЕВКО Ігор

доцент, д-р пед. наук, завідувач кафедри комп'ютерних технологій, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,

вулиця Максима Кривоноса, 2, Тернопіль, Україна, 46400

E-mail: gevko.i@gmail.com

СУТНІСТЬ ЗМІСТОВНОЇ ПСИХОЛОГО-АКМЕОЛОГІЧНОЇ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЧИТЕЛЯ

Анотація. Вибору педагогічних технологій передують процес моделювання, що ґрунтується на основах теорії систем і системного аналізу. Основними принципами поведінки професіоналізму як системи є: принцип гомеостазу, принцип вибору рішення і принцип рефлексії. В статті обґрунтовано і розроблено систему розвитку основ професіоналізму майбутніх учителів технологій у процесі фахової підготовки та подано © Гевко І, 2017